

ÚVOD DO EXEGEZE STAROZÁKONNÍ HEBREJSKÉ POEZIE

Viktor Ber

Co je to poezie?¹

Aristoteles rozlišoval:

- rétoriku (umění přesvědčování)
- poetiku (umění nápodoby/reprezentace)

Pokud jde o rétorickou stránku, „...poezie je jazyk, který bohatě využívá řečových figur a jehož cílem je dosáhnout silné přesvědčivosti.“² Kromě této rétorické složky vyzdvihl Aristoteles vyzdvihl právě také mimetický potenciál poezie, slovy Cullera poezie „modeluje cennou zkušenost přechodu od nevěděni k věděni“.³

Rétorické figury

Dříve striktnější odlišování tropus/tropy (mění „základní“ význam, nebo jej nějak posouvají: zejm. metafora, metonymie, synekdocha, ironie) a figur (řadí slova tak, aby bylo dosaženo nějakého účinku, zejm. aliterace, apostrofa, asonance).

Nejdůležitější figurou je metafora. Přistupuje k určité věci jakoby se jednalo o věc jinou. Od tradičně-rétorického substitučního pojetí metafory (metafora obrazně vyjadřuje daný význam slova) dospěl Paul Ricoeur k analýze metafory na úrovni větné sémantiky: Metafora funguje jako interakce mezi subjektem a predikátem. Namísto původního pochopení metafory jako nedokonalé substituce, nedokonalé reference – u Ricoeura se jedná o m. jako „impertinentní predikaci“, predikaci rušivých, inovativních významů subjektu.

Odtud význam pro hermeneutiku: Metafora má schopnost předefinovat (redescribe) realitu, resp. referovat k těm aspektům reality, ke kterým neumí odkazovat bezprostřední reference. To jednak umožňuje popsat produktivně-tvůrčí možnosti literatury, jednak má význam i pro filosofii, otevírá možnost odkazovat na „bytí jako“.

Ve větší míře než užití symbolu může být metafora „free play“, svobodnou hrou. Při výkladu symbolu dochází k odhalení dvojího významu, metafora může být více kreativním počínáním. Ricoeur má zejména rád kreativní metaforu, metaforu, která umožňuje vyjádřit nové a doposud neznámé významy.

1 CULLER, J., *Krátký úvod do literární teorie*. Brno: HOST, 2002 s. 79–89.

2 Ibid., s. 79.

3 Ibid., s. 80.

Metonymie

Přenášení významu jedné věci na druhou na základě souvislosti (výraz „koruna“ místo „královna“).

„Metonymie vytváří řád spojováním věcí v prostorových a časových řadách, přičemž v rámci dané oblasti přechází spíše z jedné věci na druhou, než že by spojovala jednu oblast s druhou tak, jak je toho schopna metafora.“⁴

Synekdocha

Náhrada celku jeho částí, dovoluje částem zastupovat celky, zdůrazní tím příslušnou vlastnost části a její charakterizující význam pro celek.

Ironie

Staví vedle sebe zdání a realitu; „to, co se stane, bude opakem toho, co se čeká (co když bude pršet na pikniku meteorologů?“⁵

Žánry

Větší struktury než figury. Jsou to soubory konvencí a očekávání, každý žánr má své výchozí předpoklady, vzbuzuje jiná očekávání při procesu četby. Tradiční dělení vycházející ze starověkého řeckého:

- básnictví (lyrika): vypravěč mluví v první osobě
- epika (nativ): vypravěč mluví svým hlasem, nechává ale promlouvat i postavy
- drama: hovoří pouze postavy

Dělení dle vztahu mluvčího k posluchačům:

- epika: ústní přednes, básník přímo konfrontován s publikem
- drama: básník je skryt za postavami na jevišti
- lyrika: básník se jakoby obrací k posluchačům zády, mluví k přírodě, příteli, milované osobě, bohu apod.

K posledně jmenovaným možno přidat román: oslovuje čtenáře prostřednictvím knihy.

Poezie jako slovo a akt

- Jako slovo: tj. struktura tvořená slovy (text). Hlavní otázkou zde vztah mezi významem a nesémantickými rysy jazyka (zvuk, rytmus): Jak fungují? Jak působí? Jaký ovlivňují význam (sémantiku)?
- Jako událost: básníkův čin, prožitek čtenáře, událost v liter. historii. Zde nutno odlišit autora (skutečná a historická postava) a „hlas, který báseň pronáší“ (fikční entita).
 - Lyrická poezie jako zaslechnutá promluva: vnímána jako fikční nápodoba osobní promluvy z „reálného“ světa. Při interpretaci pak rekonstruujeme fikční osobnost

4 Ibid., s. 82.

5 Ibid.

mluvčího na základě náznaků v textu a na základě všeobecných vědomostí o mluvčích a běžných situacích.⁶

- Někdy tato rekonstrukce „zaslechnuté promluvy“ nedává valný smysl jinak, než mimézi poezie samotné. Lyrické skladby se vychylují z dráhy komunikačního okruhu. Staví na apostrofě (oslovení něčeho, co není posluchačem, např. větru, bouře), personifikace. Má-li být aktem, událostí, pak pouze v rámci básně jakožto události, případně básně jakožto určitého rituálu.

Lyrika je forma s nejvyšší mírou literárnosti.

Dle N. Fryeho *Anatomie kritiky*: Základním stavební kameny lyriky jsou „žvatlání a čmárání“. Nesémantické prvky jazyka jsou žvatláním aktualizovány, produkují tak kouzlo, dávají hádanky. Proč tyto dva neslučitelné významy jsou spojeny nesémanticky (veršem, rytmem, opakováním písmen)? Výrazné u dětských říkadel.

Zároveň však víme, že poezie má svá pravidla, proto můžeme být odváděni od hledání vztahu na rovině sémantické. Ohledně vztahu obsahu a formy Culler říká:

„Báseň je struktura označujících, která absorbuje a rekonstruuje označovaná tím, že její formální vzorce mají účinek na její sémantické struktury, přičemž asimiluje významy, které slova mají v jiných kontextech a podřizuje je nové organizaci; posouvá důraz a ohnisko, doslovné významy mění na figurativní; vše uvádí v soulad na základě schémat paralelismu. Na poezii je skandální, že nahodilé zvukové a rytmické prvky systematicky infikují a poznamenávají myšlení“.⁷

Zvuková stránka hebrejské poezie⁸

Souvisí samozřejmě s recitováním, použitím poezie v kontextu mluveného (či zpívaného) jazyka (byť třeba i původně psaná forma).

Aliterace

Slova začínají na stejnou souhlásku:

Jb 5,8 (א)

Spíše bych se dotazoval Boha, svoji záležitost předložil bych Bohu,	אוֹלָם אֲנִי אֶדְרֹשׁ אֶל-אֱלֹהִים וְאֶל-אֱלֹהִים אֶשִׂים דְּבָרָתִי:
---	---

Jb 13,3 (א)

Ano, budu mluvit se Všemocným, obhájit se chci před Bohem.	אוֹלָם אֲנִי אֶל-שִׁדִּי אֶדְבֹּר וְהוֹכַח אֶל-אֵל אֶחָפֵץ:
--	---

⁶ Culler spíše výjimečně připouští shodu takto rekonstruovaného mluvčího a autora.

⁷ CULLER, *Krátký úvod do literární teorie*, s. 89. To asi důvodem, proč největší problémy jsou při překladu poezie, oddělení původní formy od významu. (V.B.)

⁸ Tato část dle ALONSO SCHÖKEL, L., *A Manual of Hebrew Poetics*. Roma: Editrice Pontificio Istituto Biblico, 1988 s. 20–141.

Rým

Stejné ukončení slov. Není příliš časté v heb. Někdy zajímavé (Ž 46,10) Jednodušší varianta pomocí morfémů (poeticky zajímavější při větší akumulaci, např. Jr 12,7).

Ž 46,10

Činí přítrž válkám až do končin země, tříští luky, láme kopí...	מִשְׁבִּית מַלְחָמוֹת עַד־קֶצֶה הָאָרֶץ קִשַׁת יִשְׁבֵּר וְקָצַץ חֲנִית
---	---

Jr 12,7

Svůj dům jsem opustil, odvrhl jsem své dědictví; co mi bylo nejmilejší, vydal jsem do rukou nepřátel.	עָזַבְתִּי אֶת־בֵּיתִי נָטַשְׁתִּי אֶת־נַחֲלָתִי נָתַתִּי אֶת־יְדֹדוֹת נַפְשִׁי בְּכַף אִי־בִיָּה:
---	--

Asonance

Opakování samohlásek. Často pomocí ohýbání sloves či jmen. Někdy i jinak, velice působivé např. v Sf 1,14 (/o/):

Veliký den Hospodinův je blízko, je blížký a převelice rychlý.	קָרוֹב יְיָ הַיּוֹם הַגָּדוֹל קָרוֹב וּמַהֵר מְאֹד
--	--

Dominantní hláska

V různých pozicích, např. Pís 1,6 (/š/):

... že jsem až dočerna opálená, že mě tak ožehlo slunce.	שָׁאֲנִי שֶׁחֲרָחֲרַת שִׁשְׁזַפְתִּי הַשֶּׁמֶשׁ...
--	--

Onomatopoeia

Imitace zvuku označovaného pomocí hlásek označujícího. Např. bzučení much v Iz 7,18; hluk valících se národů v Iz 17,12.

Iz 7,18 (/š/, /z/, /s/)

... hvizdem přivolá Hospodin mouchy z delty řeky egyptské a včely z asyrské země.	יִשְׂרָק יְהוָה לְזָבוּב אֲשֶׁר בַּקֶּצֶה יֹאכְלִי מִצְרַיִם וּלְדַבּוּרָה אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ אַשּׁוּר:
---	--

Iz 17,12 (/o/, /u/)

Běda! Hluk četných čeledí lidských hlučí jak hlučící moře, hukot národů hučí podoben hukotu dravých vod.	הוּי הַמִּזֶּן עַמִּים רַבִּים כְּהַמּוֹת יָמִים יִהְיוּ וְשִׁאֲזוֹן לְאֲמִים כְּשִׁאֲזוֹן מִים כְּבִירִים יִשְׁאֲזוּ:
--	--

Metrum

Rytmičké schéma, jeho jednotkou je stopa – vzorec uspořádaných přízvučných a nepřízvučných slabik. Ohledně jeho existence či doložitelnosti v hebrejské poezii se vedou spory.

Alonso Schökel⁹ uvádí některé příklady, např. Ž 92,2 (3 + 3 přízvučné slabiky). Toto schéma považuje za nejčastější, kromě toho též tzv. qînâ (viz výše), tj. 3 + 2, např. v Pl 1,20 – v tomto textu v prvním řádku snad ano, ve druhém nepočítá כִּי za přízvučné, ve druhém pak zase počítá שְׂפָלָה za přízvučné (byť masoretský text přízvuk nevyznačuje). Nabízí několik dalších schémat, jako např. 4 + 3 (Pl 3,22) aj.

Ovšem, existují mnohé možné problémy při určování metra: Ne vždy jsme si jisti výslovností, počtem slabik, původními přízvuky.... Byly učiněny i jiné pokusy o nalezení obecně platného rytmičkého schématu v hebrejštině: počítání slabik, souhlásek, přízvučných jednotek apod.

Ž 92,2

Jak dobré je vzdávat Hospodinu chválu,	3	טוֹב לְהַדוֹת לַיהוָה
tvému jménu, Nejvyšší, pět žalmy,	3	וּלְזַמֵּר לְשִׁמְךָ עֲלֵיוֹן:

Pl 1,20

Pohled', Hospodine, jak se soužím, // v mém nitru to bouří,	3:2	רָאָה יְהוָה כִּי־צָר־לִי מַעֲי חֲמַרְמָרוּ
srdce se mi svírá v hrudi, //neboť jsem zarputile vzdorovala.	3:2?	נִהַפְּדָ לִבִּי בְּקִרְבִּי כִּי מָרוּ מְרִיתִי
Venku sirobu přinášel meč // a v domě řádila smrt.	3:2?	מִחוּץ שְׂפָלָה־חָרֵב בְּבֵית כָּמֹות:

Pl 3,22

Hospodinovo milosrdenství, jež nepomíjí,	4	חֶסֶדְי יְהוָה כִּי לֹא־תִמָּנוּ
jeho slitování, jež nekončí.	3	כִּי לֹא־כָלָו רַחֲמָיו:

Paralelismus

Nejznámější a nejčastější rys hebrejské poezie, přímo charakteristický. Alonso Schökel dává do souvislosti se základní jazykovou operací, tj. artikulací, což je členění mnohosti a plurality na segmenty a jejich opětné uspořádání.¹⁰ V hebrejské poezii je nejčastější binární paralelismus. Klasický příklad je např. Ž 114. Tabulka názorně ukazuje „brzdící“ a prolongující funkci sloupce B – přerušuje syntax i vývoj básně („děje“). Sloupec A lze číst samostatně (byť bez požitku), sloupec B je samostatně nefunkční – jeho výrazy vždy závisí na odpovídajících výrazech v sloupci A.

⁹ Ibid., s. 34.

¹⁰ Ibid., s. 51.

A	B
Když vyšel Izrael z Egypta,	Jákobův dům z lidu temné řeči,
stal se Juda Boží svatyní,	Izrael Božím vladařstvím.
Moře to vidělo a dalo se na útěk,	Jordán se nazpět obrátil,
Hory poskakovaly jako berani	a pahorky jako jehňata.
Moře, co je ti, že utíkáš,	Jordáne, že se zpět obracíš?
Hory, proč poskakujete jako berani,	a vy, pahorky, jako jehňata?
Chvěj se, země, před Pánem,	před Bohem Jákobovým!
On proměňuje skálu v jezero,	křemen v prameny vod.

Klasifikace paralelismu¹¹

1. Podle počtu paralelních řádek.
2. Kvantitativní: mezi hemistichy (tj. dvěma polovinami verše), dvěma či více verši, strofami (slokami).
3. Podle vztahů mezi obsahovými částmi. Alonso Schökel¹² zde uvádí více méně sémantický paralelismus. Odkazuje na klasické dělení Lowthovo: synonymní, antitetický, syntetický (s výhradou). Další možnosti sémantických vztahů: korelace (kovadlina a kladivo, otcové a synové), merismus (viz dále), polarita (viz dále), obraz a vysvětlení atd.
4. Dle korespondence komponentů, např. již zmíněný Ž 114:

v. 1 a – b – c // a – c

v. 2 a – b – c // a – c

(To ovšem vychází z angl. překladu a slovosledu s podmětem na první pozici, v hebrejštině snad funguje v tom smyslu, že není opakováno sloveso („b“), v případě v. 1 v infinitivu.)

Paralelismus je flexibilní nástroj hebrejské poezie, není na místě přílišná snaha o klasifikaci, rozřazování. Důležitější je v konkrétních případech ocenit poetickou funkci paralelismu, než přijít s novou kategorizací či „objevem“ nového typu paralelismu.

Stylistika paralelismu

Často použit pro rozhojnění obrazů, obohacení (viz výše). Možnost však též použít k stručné a výstižné sumarizaci: Iz 9,4. V Iz 9,3 pozorujeme gradaci tří elementů bez slovesa, závěrečná čtvrtá řádka paralelismus porušuje, ale použitím slovesa zároveň završuje a graduje výpověď. Viz opět Ž 114: Povšimnout si zhuštěného vyjádření egyptské minulosti, Boží přítomnosti (kultické), dvou vodních překážek (a narážky na dva velké zázraky dvou generací).

¹¹ Existují i možnosti vztahů na jiné rovině, např. syntaktické, fonetické...

¹² ALONSO SCHÖKEL, *A Manual of Hebrew Poetics*, s. 52.

Iz 9,4

Pak každá bota obouvaná do válečné vřavy	כִּי כָל-סָאוֹן סָאֵן בְּרֵעַשׁ
a každý plášť vyválený v prolité krvi	וְשִׁמְלָה מְגֻלָּלָה בְּדָמִים

Iz 9,3

Neboť jho jeho břemene	כִּי אֶת-עַל סִבְלוֹ
a hůl na jeho záda	וְאֵת מִטָּה שְׂכָמוֹ
i prut jeho poháněče	שֶׁבֶט הַנִּגְשׁ בּוֹ
zlomíš jako v den Midjánu.	הַחֲתָתָה בְּיוֹם מִדְיָן:

Synonymie, repeticie, merismus

Synonymie

Alonso Schökel chce synonymii „vytáhnout“ z tradičního začlenění do oblasti paralelismu jako svébytný rys. Jedná se mu o sémantickou synonymii v rámci konkrétního poetického textu (širší pojetí než striktně lingvistická synonymie). Někdy jsou výrazy k synonymii poněkud donuceny (hebejským básníkem). Její význam spočívá v možnosti prodlet, „pozastavit“ tok básně (v zájmu důrazu na emoce?). Viz (již dříve uvedený) Pl 1,20. Ale i jiné důvody pro synonymii, hezký příklad z Kaz 1,4–9. Pestrost a barevnost dění na světě zde slouží k uměleckému vyjádření pomíjivosti, prázdnoty a monotónosti.

Kaz 1,4–9

Pokolení odchází, pokolení přichází, ale země stále trvá.	דֹּר הַלֵּךְ וְדֹר בָּא וְהָאָרֶץ לְעוֹלָם עֹמֶדֶת:
Slunce vychází, slunce zapadá a dychtivě tíhne k místu, odkud opět vzejde.	וְזָרַח הַשֶּׁמֶשׁ וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ וְאֶל-מְקוֹמוֹ שׁוֹאֵף זֹרֶחַ הוּא שָׁם:
Vítr spěje k jihu, stáčí se k severu, točí se, točí, spěje dál, až se zas oklikou vrátí.	הוֹלֵךְ אֶל-דָּרוֹם וְסוֹבֵב אֶל-צָפוֹן סוֹבֵב סֹבֵב הוֹלֵךְ הָרוּחַ וְעַל-סִבְיַתָּיו שָׁב הָרוּחַ:
Všechny řeky spějí do moře, a moře se nepřeplní; do místa, z něhož vytékají, se zase vracejí k novému koloběhu.	כָּל-הַנְּחָלִים הַלְכִים אֶל-הַיָּם וְהַיָּם אֵינָנוּ מֵלֵא אֶל-מְקוֹם שֶׁהַנְּחָלִים הַלְכִים שָׁם הֵם שָׁבִים לְלֶכֶת:
Všechny věci jsou tak únavné, že se to ani nedá vypovědět; nenasytí se oko viděním, nenaplní se ucho slyšením.	כָּל-הַדְּבָרִים יִגְעִים לֹא-יֻכָּל אִישׁ לְדַבֵּר לֹא-תִשָּׁבַע עֵין לְרִאוֹת וְלֹא-תִמָּלֵא אֹזֶן מִשְׁמַע:
Co se dalo, bude se dít zase, a co se dělalo, bude se znovu dělat; pod sluncem není nic nového.	מִה-שֶׁהָיָה הוּא שִׁיחָיָה וּמִה-שֶׁנַּעֲשָׂה * הוּא שִׁיעֲשָׂה וְאֵין כָּל-חֲדָשׁ תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ:

Repetice

Viz dříve repetice v oblasti fonetiky. Nyní jde o verbální repetice, např. Iz 40,1, Ez 24,3. Anaforická repetice (výraz na začátku verše), např. Gn 49,25–26.

Iz 40,1

„Potěšte, potěšte můj lid,“ praví váš Bůh.	נַחֲמוּ נַחֲמוּ עַמִּי יֹאמַר אֱלֹהֵיכֶם:
--	---

Ez 24,3

Přistav hrnec, přistav	שָׁפֵת הַסִּיר שָׁפֵת
------------------------	-----------------------

Gn 49,25–26

... kéž ti Všemohoucí žehná shora hojným požehnáním nebes, hojným požehnáním tůně propastné, jež odpočívá dole, hojným požehnáním prsů, požehnáním lůna.	וַיְבָרֶכֶת בְּרָכָת שָׁמַיִם מִלְּאֵל בְּרָכָת תְּהוֹם רַבָּצָת תַּחַת בְּרָכָת שְׁדִים וְרַחֵם:
--	--

Merismus

Dle Alonso Schökela „zvláštní druh synonymie“. Odlišuje od polarita (která má blíže k antitezi). Merismus vyjadřuje sérii či celek odkazem na dva konstitutivní elementy, případně rozdělí celek na dvě hlavní části. Tzv. meristické páry: nebe(sa) a země (vesmír), hory a údolí (celá krajina) apod.

Antiteze a polarita

Antiteze opět většinou studována v rámci paralelismu, možno však i samostatně. Příklady antiteze: Jr 2,13 (zdroj/pramen a cisterny). Opět, jedná se o antitezi v daném kontextu (výše uvedené výrazy mohou fungovat i jako synonyma). Velmi časté v knize Přísloví: Př 16,9 aj. Někdy vyjadřuje změnu stavu (Iz 3,24), zajímavé též v Př 30,21–23 (vyjadřuje antiteze katastrofického rozměru).

Jr 2,13

Opustili mne, zdroj živých vod, a vytesali si cisterny, cisterny rozpukané, jež vodu neudrží.	אֶתִּי עָזְבוּ מְקוֹר מַיִם חַיִּים לַחֲצֹב לָהֶם בְּאֵרוֹת בְּאֵרֹת נִשְׁבְּרִים אֲשֶׁר לֹא־יִכְלוּ הַמַּיִם:
---	---

Př 16,9

Člověk uvažuje v srdci o své cestě, ale jeho kroky řídí Hospodin.	לֵב אָדָם יַחְשַׁב דֶּרֶכּוֹ וַיְהִי וַיָּכִין צִעָדוֹ:
---	---

A stane se, že bude namísto balzámu hnis a místo pásu smyčka, místo pracných účesů lysina, místo skvostného roucha žíněný pás a vypálené znamení na místě krásy.	וְהָיָה תַּחַת בָּשֶׂם מִקֵּי יְהוָה וְתַחַת חֲגוּרָה נִקְפָּה וְתַחַת מַעֲשֵׂה מִקְשָׁה קִרְחָה וְתַחַת פְּתִיגִיל מַחְגֶּרֶת שֶׁקֶ בִּי־תַחַת יָפִי: ¹³
--	--

Pod třemi věcmi se chvěje země a čtyři nemůže unést:	תַּחַת שְׁלוֹשׁ רָגְזָה אֲרֶץ וְתַחַת אַרְבַּע לֹא־תוּכַל שְׂאֵת:
otroka, který kraluje,	תַּחַת־עֶבֶד בִּי יִמְלֹךְ
blouda, který se přesyťí chlebem,	אִנְבֹּל בִּי יִשְׂבַּע־לֶחֶם:
vdanou ženu, která není milována,	תַּחַת שְׁנוּאָה בִּי תִבְעַל
a služku, která vyžene svou paní.	וְשִׁפְחָה בִּי־תִירֶשׁ גְּבוֹרָתָהּ:

Polarita: podobné jako antiteze i merismus, někde mezi nimi. Např. Př 30,8:

nedávej mi chudobu ani bohatství	רָאשׁ וְעֹשֶׁר אַל־תִּתֶּנִּי
----------------------------------	-------------------------------

Obrazy

Předběžné varování:

1. Pozor na mýty o „orientální imaginaci“. Alonso Schökel upozorňuje na baroko, surrealismus apod.
2. Obrazy nejsou „šaty pro ideje“. Hledání konceptů za obrazným vyjádřením je do určité míry legitimní, může to být určitá fáze v uvažování nad poezií. Ale viz k definici poezie u Cullera výše.
3. Registrovat lexikalizované metafory a obrazy: Bůh jako „skála“?
4. Pozor na spiritualizaci výrazů: Např. נַפֵּשׁ ve významu „osoba“, „krk“, nemusí znamenat „duše“ ve smyslu hypotetické části lidské osobnosti.

Přirovnání

- Vyznačeno částicí s významem „jako“ apod.
„Jako chladný sníh o žních
je spolehlivý vyslanec těm, kdo ho poslali.
Občerství duši svého pána.“ (Př 25,13).
- Juxtapozicí:

13 Zde כִּי s významem „spálenina“ (BDB sub כּוּה).

„Odstraní-li se ze stříbra struska, výrobek se zlatníkovi povede;
odstraní-li se svévolník z blízkosti krále, jeho trůn bude upevněn spravedlností.“
(Př 25,4–5).

Nehledat mechanicky jedno *tertium comparationis*.

Metafora

Viz výše Ricoeurova definice. Alonso Schökel souhlasí s tím, že metafora nemá pouze (nedokonale) substituční funkci, vnáší svůj vlastní svět. Dle jeho názoru relativně málo „čistých“ metafor v hebrejské poezii. Vždy otázka, do jaké míry se jedná o lexikalizovanou metaforu, pre-metaforu – tj. „realistický popis“, který se časem možná stane metaforou, např. Ž 65,9:

„...kde jitro nastává i kde se snáší večer, všechno naplňuješ plesem.“

Srov. překlad RSV:

„...the outgoings of the morning and the evening to shout for joy.“

Otázka, zda obrat o „vycházení“ jitra mohl být původně chápán doslovně – nemetaforicky.

Alegorie

Nejvíce v apokalyptice, Alonso Schökel hodnotí jako „a rather poor literary technique“. Např. socha u Daniele apod.

Symbol

Alonso Schökel jej považuje za nejvyšší stupeň imaginace. Dělí symboly na

- archetypální (proto-symbols): Nebe a země, světlo a tma, voda a oheň. Díky jejich hojnému užití je hebrejská poezie relativně přenosná kulturně.
- Kulturní: Obrazy lovce, rybáře apod. Např. právní termín *go'el* „zastávce“ je užit symbolicky pro vykoupení celého lidu – ovšemže jde o kulturně specifický pojem.
- Historické: např. symbolika vyjití z Egypta, přechodu přes moře apod.
- Literární symboly: vycházejí z literární historie, snad např. motivy kainovské apod.

Symbolické akty

Patří sem podobenství – dle Alonso Schökela jsou podobenství „alegorie s narativní strukturou“. Srov. Ez 17,1–10 podobenství „O orlu a cedru“.